

Щодо проблеми захисту громадян України за кордоном

Олійник К.М., аспірант кафедри права СумДУ

Науковий керівник – Логвиненко М.І., к.ю.н., доц.кафедри АГПФЕБ СумДУ

Для України проблема захисту прав громадян за кордоном набула особливої гостроти одразу ж після набуття Україною незалежності. У результаті лібералізації візового та прикордонного режимів різко зросли міграційні потоки через українську територію: з одного боку, все більша кількість громадян України з різною метою почала виїжджати за межі України, з іншого – зріс потік іноземців, які прибували на її територію.

Значною мірою ці процеси відбувались стихійно через брак відповідної законодавчої бази та належного досвіду у сфері контролю за міграційними процесами на державному рівні. Не існувало й ефективних механізмів захисту прав великої кількості громадян України, які часто опиняються за кордоном у кризових ситуаціях. Велика кількість українських трудових мігрантів, більшість з яких почали працевлаштовуватися в Російській Федерації, країнах Західної Європи та Північної Америки, змушують державу поновому оцінити її роль у захисті прав та свобод своїх громадян. Ситуація ускладнюється тим, що більшість громадян України перебуває за кордоном у статусі нелегальних мігрантів, які є найбільш дискримінованою та незахищеною категорією іноземців, права яких порушуються найбрутальнішим чином.

Як наслідок, зростає кількість звернень до органів державної влади України, зокрема до Міністерства закордонних справ, в яких громадяни, що потрапляють у кризові ситуації за кордоном, просять надати їм допомогу та сприяти у захисті. Багато таких звернень надходить до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Кожне таке звернення – це людський біль, втрачені надії зарадити собі самотійно, аби врятувати людську гідність, а часто й життя. На сьогоднішній день актуальність даної теми полягає у тому, щоб комплексно проаналізувати окреслену проблему зробивши наголос на деякі рекомендації та пропозиції, які сприяли б удосконаленню наявних механізмів захисту прав громадян України за кордоном, а також розробці довгострокової державної політики у сфері міграційних відносин із урахуванням перспектив глобального світового розвитку та інтересів України, а також її громадян. Міграція як явище виникла і розвивалась одночасно із самим людством. Немає жодної країни у світі, яка б на різних етапах свого розвитку тією чи іншою мірою не була задіяна у світових міграційних процесах. Можливість заробити більше коштів, аніж у власній країні, є однією з причин, що спонукає сотні тисяч мігрантів щороку залишати рідні місця в пошуках кращої долі за кордоном.

При цьому визначальним етапом такої проблеми є не стільки середній рівень доходів, які мігрант може заробити в країні потенційної міграції, але насамперед різниця у доходах між країною, куди збирається мігрант, і країною його походження.

Проблема особливостей правового регулювання трудової міграції свого часу тією чи іншою мірою висвітлювалася різними авторами, які зробили вагомий внесок у її дослідження. Слід відзначити праці таких вчених як С. Пиріжков, Є. Малиновська, А. Хомра, Ю.І.Римаренко, В.Б.Євтух, М.О.Шульга, А.М. Шлепаков, О.Шиманська, Г.І. Старченков, Е.П. Плетньов, Л.А. Солонська, І. Гнибіденко, І.І. Серова, О.Піскун, С.К. Бондирева, Г. Богодевич, Л. Шейнин, Є.А.Тихонова, С.Б. Чехович, I. Hourwich, J. Duval, M. Sorte, B. Thomas G. Prato та ін.

Проте, слід розуміти, що трудова міграція та праця за кордоном – різні за змістом явища. Трудова міграція є більш ширшим поняттям та представляє собою переміщення працездатних осіб на територію держави, громадянами якої вони не являються та в якій постійно не проживають, з метою зайняття оплачуваною трудовою діяльністю. В той час, як праця за кордоном – це оплачувана трудова діяльність трудящого-іммігранта за кордоном, заради якої він, власне, і виїжджає за кордон. Щодо праці громадян України за кордоном проводилися відповідні соціологічні та економічні дослідження. Враховуючи історичні умови розвитку України, коли громадяни СРСР в загальному випадку не мали можливості працювати за кордоном, питання особливостей правового регулювання праці за кордоном не було актуальним та йому раніше не приділялося належної уваги. З метою врахування та забезпечення якомога повнішого спектру прав працівників, дослідження даного питання має особливе значення і для удосконалення трудового законодавства України.

Україна поступово приєднується до вимог міжнародного законодавства щодо прав людини та європейських структур. Про це свідчить прийняття таких нормативних актів, як «Основні напрямки соціальної політики на період до 2004р.», «Про засади державної політики України в галузі прав людини», «План заходів із захисту прав та інтересів громадян України за кордоном», розробка та затвердження Кабінетом Міністрів «Програми забезпечення прав та інтересів громадян, які виїжджають за кордон для працевлаштування, та усиновлених іноземцями дітей на період до 2005 р» [4].

Принцип захисту громадян України, які перебувають за кордоном, з боку держави передбачено її Конституцією. Він відображений і в Консульському статуті України від 2 квітня 1994 р., згідно з яким консул зобов'язаний вживати заходів для того, щоб громадяни України користувалися в повному обсязі всіма правами, наданими їм законодавством держави перебування, а також міжнародними звичаями. У разі порушення прав громадян України консул зобов'язаний вживати заходів для їх відновлення (ст. 20) [2,3].

Таким чином, основний тягар соціальних виплат щодо трудових мігрантів та членів їх сімей несе Україна. Внаслідок цього, а також у зв'язку з економічною кризою, розбалансованістю бюджету соціальних фондів, старінням населення та підвищенням демографічного навантаження на працюючих урегулювання питання соціального захисту мігрантів вимагає посиленої уваги від держави [1. с 20]. На підставі вище сказаного напрошуються пропозиції: продовжити переговорний процес щодо укладання угод про соціальне та пенсійне забезпечення з країнами перебування численних контингентів українських працівників-мігрантів; враховуючи низьку зацікавленості деяких країн-реципієнтів в укладанні подібних угод, а також порушувати питання щодо соціального захисту мігрантів в ході переговорів з ЄС в цілому, тим більше що Послання Єврокомісії від 30 березня 2012 р. «Зовнішній вимір координації у сфері соціального забезпечення ЄС» націлює країни на підписання двосторонніх угод щодо соціального забезпечення з третіми країнами, зокрема, країнами-сусідами, у т.ч. керуючись принципами, закладеними в угодах про асоціацію. Також з'явилась необхідність оцінити результативність міждержавних угод, укладених з країнами СНД на основі принципу територіальності. Час вимагає вивчити доцільність обмеження дії цього принципу не лише щодо осіб, які працювали в період СРСР, а також застосування принципу пропорційності щодо тих, які розпочали трудову діяльність уже після розпаду Радянського Союзу; шукати шляхи вирішення питання соціального страхування тимчасових працівників-мігрантів з України, які працюють за контрактом тривалістю до 6 місяців, з Російською Федерацією; Виникла необхідність зосередитися на реалізації уже підписаних угод, врегулювати необхідні питання із зарубіжними партнерами, внести відповідні зміни в законодавство України; посилюючи співпрацю в частині обміну даними між українськими відомствами, так і між виконавцями угод в Україні та в зарубіжних державах при цьому забезпечити технічні умови виконання угод, зокрема, посилити спроможність інституцій, відповідальних за їх реалізацію. У консульських представництвах України в державах, де перебуває значна кількість працівників-мігрантів, напрошується запровадження посади дипломата, до компетенції якого було б віднесено аналіз та поширення інформації щодо прав мігрантів, які з них впливають; українських працівників, що перебувають в країнах, з якими відповідних угод немає, заохочувати до участі у системі добровільного пенсійного страхування, розповсюджуючи інформацію про їх можливості та вигоди.

Втілення таких заходів не тільки забезпечить надійність та більш безпечну захищеність мігрантів, а і спонукатиме до підвищення авторитету України та її громадян за межами держави.

Література:

1. Гнибіденко І. Проблеми трудової міграції в Україні та їх вирішення.// Економіка України – К., 2001.-с.19-22.
2. Конституція України: Закон України: від 28. 06.1996 №254к/96 – ВР.
3. Про Консульський статут України – Указ Президента від 21.05.2002., №127/94.
4. «Про засади державної політики України в галузі прав людини» - Закон України від 17.06.1990р.№ 757-XIV.

Міжнародно-правове забезпечення стабільності та безпеки суспільства : матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів та студ. юридичного фак-ту, м. Суми, 25 травня 2013 р. / Ред.кол.: А.М. Куліш, М.М. Бурбика, М.І. Логвиненко, В.М. Семенов, А.В. Баранова. — Суми : СумДУ, 2013. — С. 48-50.